

Verksamhetsrapport

efter kvalitetsgranskning av bedömning och betygsättning i den fristående grundskolan Gute-
skolans grundskola i Gotlands kommun

Innehåll

Inledning

Bakgrundsuppgifter om Guteskolans grundskola

Resultat

Syfte och frågeställningar

Metod och material

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av bedömning och betygssättning i grund- och gymnasieskolan under hösten 2013¹. Granskningen vid den fristående grundskolan Guteskolans grundskola i Gotlands kommun ingår i detta projekt.

Guteskolan besöktes den 3–5 september 2013. Ansvariga inspektörer har utredarna HG Arvidsson och Ingela Djurberg varit. I denna rapport redovisar inspektörerna sina iakttagelser, analyser och bedömningar. Förutom en redogörelse av kvalitetsgranskningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande.

Kvalitetsgranskningen av bedömning och betygssättning i grund- och gymnasieskolan genomförs i totalt 14 kommunala skolor och 9 fristående skolor. Dessa har valts bland skolor som ingår i omrätningsomgång fyra (Skolinspektionens omräkning av nationella prov gjordes 2012 för fjärde gången). De 32 grundskolor och 14 gymnasieskolor med störst avvikelse mellan prov och betyg (sammanvägt för ämnena svenska, engelska och matematik) har utgjort ett första urval. Bland dessa har sedan de 16 grundskolor och sju gymnasieskolor valts som har störst avvikelse i omräkningen.

När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. För de skolor som ingått i granskningen ger rapporten en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra skolor. Den enskilda verksamhetsrapporten kan därmed sättas in i ett större sammanhang.

Bakgrundsuppgifter om Guteskolan

Allmänt om skolan

Guteskolan är en fristående grundskola med 150 elever från förskoleklass till årskurs 9. I årskurs 9 går 27 elever fördelade på två klasser. Skolan är belägen i Visby.

¹ För information om Skolinspektionens kvalitetsgranskningar, se www.skolinspektionen.se

Skolan är organiserad i två arbetslag: ett för förskoleklassen till och med årskurs 6 och ett för årskurserna 7–9. Fram till höstterminen 2013 har skolan inte haft några arbetslagsledare; i stället har rektor varit med på i stort sett alla arbetslagsmöten och lett dessa. Från och med höstterminen 2013 kommer arbetslagsmötena att ledas av två arbetslagsledare. Arbetslagen kommer även fortsättningsvis att träffas en gång per vecka och rektor uppger att de pedagogiska diskussionerna ska prioriteras.

Skolinspektionen genomförde regelbunden tillsyn i den fristående grundskolan Guteskolan 2009. Lärarna bedömdes då i sin undervisning utgå från de nationella målen i kursplanerna och från betygskriterierna vid bedömning och betygssättning. Skolan fick emellertid kritik för sina individuella skriftliga omdömen, vilka enligt Skolinspektionen saknade en beskrivning över uppnådda kunskapsmål i samtliga ämnen. Vidare bedömdes åtgärderna i planeringen - det vill säga den främsta syftande delen - enbart vara beskrivna i allmänna ordalag och inte i tillräcklig omfattning vara knutna till kunskapsmålen.

Betygsstatistik för skolan

Enligt skolans lokala betygsstatistik för vårterminen 2013 nådde 100 procent av eleverna i årskurs 9 kunskapskraven i engelska, 97 procent kunskapskraven i matematik samt 100 procent kunskapskraven i svenska. Läsåret 2012-2013 gick 34 elever i årskurs 9.

Nationell statistik över skolans resultat i jämförelse med riket för tidigare år framgår av nedanstående tabell:

År	Engelska		Matematik		Svenska/Svenska som andraspråk		Nått målen i alla ämnen	
	Guteskolan	Riket	Guteskolan	Riket	Guteskolan	Riket	Guteskolan	Riket
2012	95,0	93,7	95,0	91,2	95,0/-	97,1/74,1	70,0	77,4
2011	95,8	93,9	95,8	91,4	95,8/-	97,1/74,3	83,3	77,3
2010	96,0	93,8	100,0	92,1	100,0/-	96,5/73,3	84,6	76,6
2009	90,9	94,0	95,5	92,6	100,0/-	96,8/74,5	81,8	77,0

Andel elever i årskurs 9 som nått målen/kunskapskraven i engelska, matematik respektive svenska/svenska som andra språk samt andelen elever i årskurs 9 som nått målen i samtliga ämnen vid Guteskolan i jämförelse med motsvarande andel i riket. (Källa: Skolverket)

Andelen elever vid skolan som nådde målen i alla ämnen år 2012 var 70,0 procent. Det genomsnittliga meritvärdet vid skolan var 200,5 och i riket 211,4 år 2012.

Jämförelse betyg – nationella prov

Enligt skolans sammanställning av resultat på nationella prov för aktuella ämnen vårterminen 2013 når 100 procent av eleverna ett godkänt provresultat i engelska, 71 procent i matematik och 94 procent i svenska.

Nationell statistik över andelen elever med lägre respektive högre slutbetyg i förhållande till resultat på nationella prov i jämförelse med riket för tidigare år framgår av nedanstående tabell:

År/Ämne	Engelska				Matematik				Svenska				Svenska som andra språk			
	Guteskolan		Riket		Guteskolan		Riket		Guteskolan		Riket		Guteskolan		Riket	
	Lä	Hö	Lä	Hö	Lä	Hö	Lä	Hö	Lä	Hö	Lä	Hö	Lä	Hö	Lä	Hö
2012	11,1	0	6,1	7,8	0	57,9	0,7	25,6	15,0	0	6,0	14,6	-	-	4,9	18,7
2011	4,3	13,0	8,0	7,1	4,2	66,7	1,0	27,4	0	34,8	6,4	15,9	-	-	4,5	20,4
2010	4,2	4,2	6,5	9,2	0	41,7	1,0	26,4	0	64,0	3,1	22,9	-	-	2,4	28,7
2009	0	15,0	5,8	10,9	0	68,2	1,6	21,1	4,5	22,7	4,5	18,3	-	-	3,2	24,8

Andel elever med lägre respektive högre slutbetyg i årskurs 9 i förhållande till resultat på nationella prov vid Guteskolas grundskola i jämförelse med motsvarande andelar i riket. (Källa: Skolverket)

Av den nationella statistiken samt av skolans egna uppgifter för 2013 framgår att det har varit en hög andel elever som har fått ett högre slutbetyg än resultat vid nationella prov i främst matematik men även i svenska. I matematik har mellan 41,7 och 66,7 procent av eleverna fått ett högre betyg åren 2009-2012. I svenska har en betydande andel elever fått högre slutbetyg än resultat på nationella prov alla år förutom år 2012 då 15 procent fick ett lägre betyg. Störst var skillnaden i svenska år 2010 då 64,0 procent av eleverna fick ett högre betyg. För de elever som har fått olika provbetyg och slutbetyg i engelska finns ingen tydlig tendens, utan det varierar om andelen som fått högre respektive lägre slutbetyg dominerar.

Skolinspektionens omrättning

Guteskolan har ingått i det urval av skolor vars nationella prov Skolinspektionen har omrättat. I Guteskolans fall är det nationellt prov i matematik för årskurs 9 som omrättats. Omrättningens resultat i relation till den ursprungliga rättningen redovisas på delprovsnivå. För att ta del av Skolinspektionens omrättning se:

<http://www.skolinspektionen.se/sv/Tillsyn--granskning/Central-rattning-av-nationella-prov/>

Resultat

1. Beslutar lärare om betyg med utgångspunkt i de krav som anges i styrdokumentet?

1.1 Använder läraren kontinuerligt formativ bedömning² för att stärka elevernas kunskapsutveckling?

Här undersöks om lärarna informerar eleverna om de grunder som tillämpas vid bedömning och betygssättning. Vidare undersöks om lärarna planerar för och genomför kontinuerliga bedömningar av elevernas kunskaper. Om lärarna samtalar med eleverna kring deras kunskapsutveckling och hur de kan påverka sin kunskapsutveckling undersöks också.

I skollag och läroplan finns bestämmelser om hur eleverna och deras vårdnadshavare ska informeras om elevens kunskapsutveckling. Bestämmelserna anger det minimum av tillfällen då eleverna ska ges information.

Av Skolverkets allmänna råd framgår att läraren för egen del redan i planeringen av undervisningen bör identifiera vilka delar av kunskapskraven som bedömningen ska utgå från i det aktuella ämnesområdet och avgöra hur eleverna ska få visa sina kunskaper. Lärarna bör också kontinuerligt ge återkoppling på elevernas arbete och tydliggöra vad som behöver utvecklas vidare.

Av forskning och erfarenhet framgår bland annat att eleverna behöver förstå syftet med undervisningen, känna sig delaktiga i syftet och hur bedömningar görs. Det är gynnsamt att på olika sätt göra eleverna förtrogna med bedömningspraxis genom att låta eleverna bedöma egna och andras arbete. Att eleverna bedömer egna och andras arbeten kan också bidra till att eleverna blir mer förtrogna med hur uppgifter lösts med olika kvalitet.

Allmänt

Enligt elever och lärare på Guteskolan presenteras kunskapskraven för eleverna på olika sätt: det kan ske i början av en termin, i samband med introduktionen av ett arbetsområde eller inför en specifik uppgift. Trots det framgår det av elevintervjuerna att kunskapskraven inte är tydliga och begripliga för eleverna, och att de har svårt att koppla dessa till den dagliga undervisningen. Ett exempel på det ger eleverna då de säger att fokus vid introduktionen av ett arbetsområde snarare ligger på vad de ska göra än vad de ska lära sig; eller som en elev uttrycker det: "det här ska vi göra och då ska det vara klart". Det är också tydligt i den skriftliga information som eleverna får

² "En bedömningsprocess som kännetecknas av att målen för undervisningen tydliggörs, att information söks om var eleven befinner sig i förhållande till målen och att återkoppling ges som talar om hur eleven ska komma vidare mot målen." Skolverkets stödmaterial 2011 "Kunskapsbedömning i skolan", sid 16.

inför ett stort temarbete om Visby och Gotland som Skolinspektionen tagit del av. I den redovisas en tydlig tidsplan samt det centrala innehåll som kommer att behandlas i de olika ämnen som ingår i temat, men inget om vilka målen är för elevernas kunskapsutveckling.

Vidare visar granskningen att flera elever inte förstår skillnaden mellan vad betygssättningen grundar sig på och vad de behöver göra för att påverka sin kunskapsutveckling. Flera elever uppger att lärarnas bedömning utgår från hur mycket "de anstränger sig": om de arbetar koncentrerat på lektionerna, hur mycket de är närvarande och om de gör läxorna; "vet inte riktigt vad han bedömer, men gör nog som alla andra lärare: hur man arbetar och hur mycket man varit varit på lektionen".

Förutom målen för undervisningen måste eleven och läraren i en formativ bedömning också känna till var eleven befinner sig i förhållande till kunskapskraven. Eleverna på Guteskolan refererar i intervjuerna oftast till de omdömen som de får på sina arbetsprestationer i SchoolSoft, den webbaserade plattform som skolan använder sig av för kommunikation mellan lärare och elever. Av elevintervjuerna framgår att denna feedback på arbetsprestationen oftast består av ett bokstavsbedömning. I några ämnen kombineras det med ett skrivet omdöme, och då oftast i form av återkoppling i syfte att uppmuntra eller berömma, exempelvis "bra jobbat". Även de skriftliga omdömena i den individuella utvecklingsplanen utgörs av ett bokstavsbedömning och kombineras inte med en utförligare beskrivning i löpande text. Eleverna har också svårt att beskriva vilka faktiska kunskaper som dessa bokstavsbedömning står för.

Den tredje delen i en formativ bedömningsprocess är återkoppling som gör att eleven förstår hur han eller hon ska göra för att utvecklas vidare mot målen i kursplanen. Av elevintervjuerna framgår att det är tydligt för eleverna på Guteskolan att framgång i skolarbetet beror på faktorer som de kan påverka, exempelvis ansträngning i form av att arbeta koncentrerat på lektionerna, lyssna på genomgångar och göra läxor. Denna typ av metakognitiv återkoppling är enligt forskningen en framgångsfaktor eftersom det ger eleverna tilltro till den egna förmågan och får dem att ta ansvar för sitt eget lärande. Däremot varierar det mellan eleverna i vilken utsträckning de uppfattar att de får återkoppling på processnivå, det vill säga feedback i syfte att utveckla elevernas förmågor, som att bearbeta information eller förstå orsakssammanhang. Exempelvis framkommer i elevintervjuerna att det förekommer regelbundet i vissa ämnen men sällan i andra. En del elever uppfattar att "lärarna brukar arbeta mest med de med lägre betyg, ligger man på medel fokuserar lärarna på de som ligger under". Återkoppling på processnivå förekommer även i de individuella utvecklingsplanerna, men eftersom granskningen visar att lärare och elever inte använder dessa mellan utvecklingssamtalen, så får de individuella utvecklingsplanerna ingen tydlig inverkan på elevernas kunskapsutveckling. En elev säger att i den individuella utvecklingsplanen har läraren "skrivit vad jag ska göra för att höja mig, vad jag ska uppfylla och hur jag ska

göra. Vi tittade på den på utvecklingssamtalet men inte sedan, pratar inte om den i skolan”.

Engelska

Av intervjuerna med läraren och eleverna framgår att läraren i engelska regelbundet pratar enskilt med eleverna om deras kunskapsutveckling, exempelvis efter att de lämnat in en inlämningsuppgift. Små klasser och långa undervisningspass gör det möjligt enligt läraren. I engelska har eleverna svårt att återge återkoppling på processnivå; i stället ger de exempel på återkoppling som ”att jag ska göra mitt bästa och inte fjanta runt”, eller ”göra läxor och vara med och prata på lektionerna och vara mer aktiv”. I de individuella utvecklingsplanerna förekommer emellertid flera exempel på återkoppling på processnivå, exempelvis ”ingen text är klar förrän man gått igenom den minst en gång. Låt det du skrivit vila någon dag så att du kan se på det med fräscha ögon”.

Matematik

I matematik har eleverna svårt att förstå vilka kunskaper som krävs för ett visst betyg eller vilka kunskaper de behöver utveckla för att nå längre. I intervjuerna framkommer att återkopplingen på ett prov ofta består av ett poängtal samt betyg. En lärare uppger att en lärobok i matematik har ett system med poängräkning för de olika kunskapskraven E, C och A men den används inte i alla klasser. Det framkommer också att läraren i samband med att ett prov lämnas tillbaka går igenom ”det som var knepigt”.

I matematik använder sig lärarna av de matriser som finns för olika förmågor i Schoolsoft. Läraren säger att de är tillgängliga för eleverna men att alla inte tar del av informationen på Schoolsoft. Även loggböcker används där eleverna utvärderar ”hur de tyckte lektionen var, deras insats, vad jag skulle kunnat göra annorlunda och om de visste vad de höll på med”.

Svenska

Även i svenska är det oklart för många elever vad de ska lära sig och på vilka grunder de kommer att bedömas. I samband med det omfattande temaarbetet om Visby (se ovan) uppger en elev att det är ”hur flitigt vi arbetar och om vi anstränger oss” som bedöms. En elev säger att läraren alltid brukar skriva på Schoolsoft ”hur det går på lektionerna, hur bra jag jobbat”. Av intervjuerna framgår att läraren ofta kommenterar arbeten och lektionsinsatser på Schoolsoft. I de individuella utvecklingsplanerna beskrivs med ett förenklat språk vad eleven bör utveckla och hur, exempelvis ”läs gärna högt”, ”våga använda lite svårare ord i dina texter” och ”pröva att skriva dagbok..., några meningar om vad som hänt under dagen”.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att lärarna behöver informera eleverna om grunderna för bedömning och betygssättning så att dessa blir tydliga för eleverna. Vidare behöver lärarna planera för och utveckla den formativa bedömningen

så att den blir en effektiv metod för att utveckla elevernas kunskaper. I det ligger att eleverna ska förstå vad målet är, var de befinner sig nu och hur de ska komma vidare i sin kunskapsutveckling.

1.2 Är kunskapskraven styrande för lärarens bedömning?

Här undersöks hur läraren/skolan arbetar för att lärarens bedömning och betygssättning ska uttrycka i vad mån den enskilde eleven har uppnått de nationella kunskapskrav som finns i engelska, matematik respektive svenska och tar utgångspunkt i de ämnesspecifika kunskapskrav som finns för olika betygssteg. Här undersöks också om lärarna samverkar och sambedömer elevarbeten för att öka följsamheten till kunskapskraven och därmed likvärdigheten i bedömning och betygssättning. Av läroplanen framgår att läraren vid betygssättningen ska utnyttja all tillgänglig information om elevens kunskaper i förhållande till de nationella kunskapskraven. Av forskning och erfarenhet framkommer att samverkan mellan lärare och att lärare sambedömer elevers arbeten förbättrar förutsättningarna för att bedömningen och betygssättningen ska bli likvärdig.

Allmänt

Några lärare på Guteskolan uppger att de känner sig trygga med bedömning och betygssättning enligt kursplanerna i LGR 11; de tycker att de är förtrogna med kunskapskraven och att de "litar på sin lärarprofessionalitet" där bedömningskompetensen är en viktig del. Andra lärare är mer osäkra. De tycker att introduktionen av den nya läroplanen gjordes "för internt", och att ett större samarbete med externa experter eller andra skolor hade varit bra "för att få en bekräftelse på att vi tänker rätt".

Av lärarintervjuerna framgår att lärarna är medvetna om att bedömning och betygssättning ska utgå från kursplanernas kunskapskrav och inget annat, och att de försöker förmedla det till eleverna. Som framgår av 1.1 ovan tror emellertid flera elever att även exempelvis "ansträngning" och läsläsning bedöms och betygssätts. Lärarna förklarar det med att de i några klasser målmedvetet har fått arbeta med att utveckla elevernas eget ansvarstagande för sitt lärande, och att eleverna då tror att även dessa faktorer påverkar betyget.

På Guteskolan är nästan alla lärare ensamma om att undervisa i sitt ämne i årskurs 7–9; de har inga kollegor på skolan att samverka med kring bedömningsfrågor. Lärarna uttrycker dock behovet av samverkan och sambedömning av exempelvis nationella prov för att öka likvärdigheten i bedömningen och betygssättning, och löser det på olika sätt. Några samverkar med lärare på Guteskolans gymnasium eller i lägre stadier, medan andra använder sig av små informella nätverk utanför skolan. Lärarna uppger också att Skolverkets kommentarsmaterial samt elevexemplen till de nationella proven utgör ett stöd vid bedömningar.

Granskningen visar vidare att några lärare är osäkra på om deras kravnivåer för de olika betygsstegen är kalibrerade med Skolverkets vägledningar eller andra skolors tolkningar av kunskapskraven. En lärare beskriver att "det jag kan tycka är svårt är om jag lagt mig på rätt nivå, att jag omedvetet jämför med andra elever i gruppen. (...) Vi tycker att eleverna kämpar och den här gången presterade de något. Men jag är orolig att det jag bedömer som ett B inte är mer än ett D". Flera lärare uttrycker en farhåga över att deras bedömningsnivå ligger för lågt på grund av att flera elever på skolan har bristande kunskaper; ett förhållande som förklaras med att elever med en trasslig skolbakgrund söker sig till Guteskolan på grund av att den uppfattas som en liten och trygg skola.

Engelska

Läraren i engelska säger att hon känner sig trygg i sina bedömningar och att resultaten på de nationella proven bekräftar det. Hon använder sig av kollegor på Guteskolans gymnasium för sambedömning. De försöker hitta tider som passar alla, och eventuellt kommer de att använda arbetslagstid för bedömningsfrågor. Hon uppger att svårigheten att hitta tid för samverkan och att hon inte har kollegor som undervisar i engelska i samma årskurser är problem som behöver lösas.

Flera av eleverna nämner engelskan som ett ämne där läraren presenterar kunskapskraven vid olika tillfällen, exempelvis vid inledningen av en termin.

Matematik

I matematik har eleverna i årskurs nio haft olika lärare varje läsår under årskurserna 7–9. Såväl nuvarande som tidigare lärare använder sig av matriserna i Schoolsoft. Enligt lärarna dokumenterar de i matriserna elevernas förmågor och kunskaper - exempelvis problemlösningsförmåga eller taluppfattning – för att elevernas kunskapsutveckling ska bli tydlig för såväl dem själva som för eleverna.

En lärare i matematik uttrycker att hon inte känner sig förtrogen med nya kursplanen i matematik, eftersom hon vid introduktionsutbildningen inte undervisade i matematik och därför inte satte sig in i den.

Svenska

Läraren i svenska säger att resultaten på de nationella proven stämmer i stort med hans övriga bedömningar av elevernas kunskaper i svenska, vilket bidrar till att han är trygg i sina bedömningar. Eftersom läraren är ensam lärare i svenska på högstadiet försöker han samverka med en kollega på en annan skola.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att kunskapskraven är styrande för lärarnas bedömning på Guteskolan. Utifrån de förutsättningar som finns arbetar lärarna – till exempel genom att försöka hitta former för samverkan och sambedömning –

för att bedömningen ska bli likvärdig. Skolinspektionen bedömer emellertid att lärarna inte i tillräcklig grad säkerställer att deras krav på kunskaper för de olika betygssstegen harmonierar i alla ämnen med Skolverkets krav såsom de speglas i de nationella proven. Eftersom rektor ansvarar för att lärarna ges stöd och förutsättningar för kunskapsbedömning och betygssättning enligt styrdokumentet, bedöms detta under 2.1 och 2.2.

1.3 Nyttjar läraren vid betygssättningen all tillgänglig information om elevens kunskaper i förhållande till kunskapskraven och gör en allsidig bedömning av dessa kunskaper?

Här undersöks om läraren vid bedömning och betygssättning nyttjar all tillgänglig information om elevens kunskaper i förhållande till kunskapskraven. Bland annat om lärarna använder sig av ändamålsenliga bedömningsformer som ger eleverna goda möjligheter att visa sina kunskaper på olika sätt. Här undersöks också hur nationella prov används för att bedöma elevernas kunskaper i förhållande till kunskapskraven och som stöd för betygssättningen.

Av skolförordningen framgår att nationella prov ska användas som stöd för betygssättningen i grundskolan.

För att öka den tillgängliga informationen om elevers kunskaper i förhållande till kunskapskraven kan bedömningstillfällen vara av olika slag, till exempel praktiska arbets-situationer, klassrumsdiskussioner, rollspel, laborationer och prov. Varierade bedömningsformer är ett sätt att minska felkällors påverkan på bedömningar.

Allmänt

Lärarna på Guteskolan använder sig av flera olika typer av bedömningsformer för att få underlag till bedömning och betygssättning. I elevintervjuerna framkommer att eleverna uppfattar att de bedöms hela tiden, exempelvis i klassrumssituationer när de arbetar med olika uppgifter eller när de säger något i samband med genomgångar. Även inlämningsuppgifter som resebroschyrer, diagnostiska prov och andra prov, läxor, "något teateraktigt" och praktiska uppgifter är sådant som bedöms enligt eleverna och lärarna. Enligt forskningen finns en fara med att eleverna uppfattar att de bedöms hela tiden, eftersom det kan skapa en undervisningskultur där eleverna inte vågar misslyckas. Det leder till att eleverna inte vågar testa hypoteser, utforska gränserna för sitt eget kunnade eller ställa "dumma" frågor av rädsla för att det ska inverka på betyget. Den farhågan måste vägas mot att bedömningen ska vara allsidig och att läraren ska använda all tillgänglig information om elevernas kunskaper vid bedömning och betygssättning. Av intervjuerna med eleverna framkommer emellertid inget som tyder på att de uppfattar det hämmande eller pressande att de bedöms hela tiden. De ser det som en naturlig del av undervisningen. Däremot uppger lärare och rektor att traditionella provsituationer - och då särskilt de nationella proven - upplevs stressande för eleverna, vilket enligt lärarna och rektorn leder till att eleverna underpresterar på

exempelvis de nationella proven. I syfte att avdramatisera provsituationerna har skolan därför beslutat att öka antalet prov, framför allt i matematik.

I några ämnen på Guteskolan sätter lärarna ofta ett högre slutbetyg jämfört med resultaten på de nationella proven. Lärarnas förklaring är att "flera av våra elever kan det muntligt men kan inte få ner det skriftligt", och att det försvårar bedömningen. Svårigheten ligger i att "enligt nationella proven ska de ha ett F, men jag vet att de kan ett E". Som exempel nämner en lärare att elever klarar vissa beräkningar i samband med att de spelar snabbingo, men inte klarar liknande beräkningar i en provsituation, eftersom "det blir en speciell situation" som orsakar stress hos många elever. Av granskningen framgår att någon analys av varför skolans elever presterar sämre skriftligt - och framför allt i samband med nationella prov - inte har gjorts på skolan. Rektor känner till problemet och har lyft det i arbetslagen, men fokus har lagts på hur dessa elevers kunskapsutveckling kan stärkas. Lärarnas bedömningskompetens och bedömarpraxis har inte diskuterats eller analyserats i det sammanhanget (se nedan p. 2.1 och 2.2)

Engelska

Eleverna upplever att de i engelska bedöms hela tiden. Någon elev säger att läraren snarare säger när de *inte* bedöms, t. ex. när de arbetar med gamla nationella prov. Såväl eleverna som läraren ger flera exempel på olika bedömningssituationer: förutom mer traditionella har eleverna även fått göra reklamfilmer, skriva bloggar och genomföra rollspel. Eleverna har också möjlighet att visa sin muntliga förmåga i mindre grupper eller enskilt för läraren, om de tycker det är svårt inför hela gruppen.

Matematik

I matematik bedöms eleverna när de arbetar med uppgifter i läroboken, vid diagnoser och prov samt vid laborationer med skriftlig rapport. Eleverna nämner också att de kan få räkna ut tal vid lärarens genomgångar och göra problemlösningssuppgifter, så kallade "mattekluringar".

I matematik är skillnaderna mellan slutbetygen och resultaten på de nationella proven som störst. Dessutom är avvikelserna mellan resultaten av skolan rättning av de nationella proven och Skolinspektionens omrättning stora. Förutom problemet med att elever har svårt att visa sina kunskaper skriftligt, vilket omnämnts ovan, säger en lärare att det är "svårt när man känner eleven och man vet vad den kan från tidigare. Jag är van vid hur de skriver. Det är knepigt när jag vet att de kan och de har skrivit något som bara nästan är rätt, då tycker jag att de ska ha någon poäng, men någon annan kan säga att det bara nästan är rätt och att de inte ska ha en poäng".

Svenska

Likt engelskan förekommer även i svenska flera olika typer av bedömningsformer, enligt eleverna. Eleverna får lämna in olika typer av texter som brev, krönikor och de-

battartiklar. Läraren samlar allt i en portfolio, antingen digitalt eller i pappersform, för att det ska vara tillgängligt i samband med olika bedömningar. Läraren uppger också att han ibland samlar in information från lärare och arbeten i andra ämnen för att få ett bredare underlag, exempelvis en elevs rapport från ett projekt i teknikämnet.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att lärarna använder sig av ändamålsenliga bedömningsformer som ger eleverna goda möjligheter att visa sina kunskaper. All tillgänglig information används vid bedömning och betygssättning och jämförs med kunskapskraven. Skolinspektionen bedömer emellertid att det varierar mellan lärarna huruvida de nationella proven används i syfte att bedöma elevernas kunskaper i förhållande till kunskapskraven och som stöd för betygssättningen. Vidare behöver lärarna analysera om de påverkas av sin relation till eleven, så kallade haloeffekter. Forskningen visar att det är vanligt att undervisande lärare är generösare i sin bedömning än vad en lärare som inte undervisar eleven är. Då rektor enligt skollagen ansvarar för att betyg sätts enligt författningarna bedöms detta under 2.1 och 2.2.

1.4 Hur arbetar läraren för att eleverna ska känna förtroende för bedömning och betygssättning?

Här undersöks hur lärarna arbetar för att eleverna ska känna förtroende för bedömning och betygssättning. Detta kan bland annat ske genom att låta varje elev få tillfälle att utveckla förmågan att bedöma egna och andras resultat. Här undersöks också hur lärarna kan förklara för eleverna syftet med de aktiviteter som sker, vilka kunskaper eleverna ska ges möjlighet att utveckla samt på vilket sätt de ska få visa sina kunskaper.

Enligt läroplanen är skolans mål att varje elev utvecklar förmågan att bedöma sina och andras resultat. Skollagen anger att barn och elever ska ges inflytande och kunna påverka utbildningen. Enligt Skolverkets allmänna råd bör lärare se till att eleverna förstår syftet med undervisningen och vilka kunskaper de ska ges möjlighet att utveckla samt hur de ska få visa sina kunskaper. Vidare anges att lärarna ska använda sig av effektiva rutiner och former för dokumentation som väl återspeglar elevernas kunskaper och ger grund för kommunikation av bedömning med elever samt inte innehåller integritetskänsliga uppgifter.

Forskning och erfarenhet visar att elevernas förståelse av bedömning ökar om lärarna arbetar med kamratbedömning. Om lärarna använder strukturerade metoder för att försäkra sig om att eleverna uppfattar undervisningens syfte och de uppgifter de ska genomföra ökar elevernas möjligheter att tillägna sig kunskap.

Allmänt

Eleverna på Guteskolan har generellt sett ett stort förtroende för sina lärare. Det förtroendet innefattar också lärarnas bedömning och betygssättning. Av elevintervjuerna framgår dessutom att elevernas förtroende för lärarnas bedömningar har sin grund i deras allmänna tillit till sina lärare. Uttalanden som "betygen är rättvisa. Lärarna har sina betygskrav som de går efter. De säger det och då får man lita på dem", "vi bedömer säkert olika men läraren är ju bättre på det" och "de vet säkert om man förtjänar ett E eller ett A" är signifikativa för elevernas inställning.

Däremot visar granskningen att elevernas förtroende för bedömning och betygssättning inte utgår från att de förstår kunskapsmålen och kan värdera egna och andras arbetsprestationer utifrån kunskapskraven. Som framgår av 1.1 är inte kunskapskraven tydliga och begripliga för eleverna. Eleverna har svårt att relatera sin kunskapsutveckling till vilka kunskaper som de har; i stället relaterar de till ett bokstavsbedömning som de fått på en uppgift, i de skriftliga omdömena eller i ett betyg. En elev säger att "jag tror jag ligger på ett D. Tänker på förra betyget och hur det känns nu, om det går bra eller dåligt", en annan drar slutsatsen att "om jag fått B och C på proven då vet jag att jag inte får ett D". Även de skriftliga omdömena i de individuella utvecklingsplanerna utformas som ett kryss i en betygsskala från F-A, och någon mer nyanserad beskrivning av elevernas kunskaper förekommer inte.

Enligt forskningen är självbedömning och kamratbedömning av arbetsprestationer bra metoder för att träna eleverna i att se skillnader i kvalitet mellan olika arbeten. Vid kamratbedömning får eleverna ta del av fler arbeten och det blir lättare att se styrkor och svagheter i den egna arbetsprestationen. I elevintervjuerna framkommer inte några exempel på tillfällen där eleverna har fått bedöma kamraters arbeten, medan några lärare säger att eleverna ibland får läsa varandras texter och komma med förslag på förbättringar. Såväl elever som lärare säger att självbedömning har förekommit vid enstaka tillfällen men då oftast för att utvärdera den egna arbetsinsatsen i samband med ett arbetsområde, inte för att bedöma arbetsresultatet i förhållande till kunskapskraven. Ett par lärare använder sig av loggböcker där eleverna också har möjlighet att skriva om "både vad de gjort och vad de lärt sig".

Engelska

Eleverna säger i intervjuerna att de uppfattar betygen i engelska som rättvisa. Flera av dem uppger emellertid att de inte förstår varför de har ett specifikt betyg eller vilka kunskaper de behöver utveckla för att få ett högre betyg. Som framgår av 1.1 kopplar huvuddelen av eleverna ett högre betyg till en större "ansträngning", inte till att de behöver utveckla vissa kunskaper. En elev uttrycker att för ett högre betyg måste "jag alltid hänga med och göra så gott jag kan, gör jag så gott jag kan, kan jag inte göra mer".

Läraren ger ett par exempel på kamratbedömning: dels att eleverna ibland arbetar med sina texter i responsgrupper och dels att eleverna vid ett tillfälle har fått avgöra om en kamrats text varit exempelvis instruerande eller beskrivande. Några exempel på självbedömningar framkommer inte i intervjuerna.

Matematik

Även betygen i matematik uppfattas av eleverna som rättvisa, även om det inte är tydligt för dem varför de fått ett betyg eller vilka kunskaper betyget motsvarar. Lärarna i matematik preciserar elevernas kunskapsutveckling i en matris på Schoolsoft, men granskningen visar att många elever inte tar del av informationen. En lärare uppger att hon hinner prata med eleverna om deras betyg och hur det går för dem, eftersom grupperna är små. Enligt läraren skapar det ett förtroende för bedömning och betygssättning, vilket visar sig i att "ingen har skällt" på henne. En lärare har också använt sig av loggböcker där eleverna tre gånger per termin har fått bedöma i en matris hur de klarar olika förmågor, exempelvis förmågan att resonera.

Svenska

I svenska säger läraren att han motiverar betygen för eleverna bland annat genom att visa hur de bedömts på olika arbetsprestationer. Han dokumenterar bedömningen av elevernas arbeten i Schoolsoft, oftast med såväl en kommentar som ett betyg. Några elever läser omdömena regelbundet: "kollar alltid vad jag har fått på själva uppgiften, på Schoolsoft skriver han också hur bra jag har arbetat". Andra vet att de finns där men tar inte del av dem. En elev svarar på frågan om han visste vad som krävdes för olika betyg på en uppgift, att "nej, jag gjorde så gott jag kunde och hoppades på det bästa. Jag tror inte att jag har fått betyget i handen, men det står säkert på Schoolsoft, men det har jag inte tagit reda på, eftersom det inte är något jag kan göra något åt".

Läraren uppger att eleverna får bedöma såväl elevuppsatser som muntliga redovisningar från gamla nationella prov för att träna på bedömning och urskilja olika kvaliteter. Några exempel på kamratbedömningar framkommer inte i intervjuerna. Självvärdering har förekommit vid något tillfälle men då fick eleverna bedöma "om man jobbat bra under veckan och sätta betyg på hur man jobbat. A var det högsta".

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att lärarna på Guteskolan behöver arbeta för att elevernas förtroende för bedömning och betygssättning inte bara ska ha sin grund i att de känner en allmän tillit till lärarna, utan också i att de förstår kunskapskraven och sin kunskapsutveckling i förhållande till dessa. I det ligger att eleverna ska förstå vilka kunskaper som kunskapskraven motsvarar. Vidare behöver lärarna arbeta mer strukturerat med att utveckla elevernas bedömningsförmåga för att de ska lära sig att urskilja kvalitet mellan olika arbetsprestationer.

2 Skapar rektor förutsättningar för kunskapsbedömning och betygssättning enligt styrdokumentet?

2.1 Hur ger rektor stöd till enskilda lärare och stödjer lärares samarbete om bedömning och betygssättning?

Här undersöks hur rektorn arbetar för att stödja lärarna i deras arbete med att bedöma elevernas kunskaper samt hur rektor tar ansvar för att betyg sätts enligt bestämmelserna.

Enligt läroplanen har rektorn ett särskilt ansvar för att personalen får relevant kompetensutveckling. Skolverkets allmänna råd anger att lärare tillsammans regelbundet bör analysera och diskutera hur olika elevprestationer bedöms i förhållande till kunskapskraven. Rektor bör stödja lärarna i detta arbete genom att tillsammans med dem utveckla gemensamma former och rutiner för att utvärdera elevernas kunskaper. Vidare bör rektor skapa förutsättningar för och stödja lärarna i arbetet med att utveckla effektiva former och rutiner för dokumentation.

Av intervjuer med lärare och rektor framgår att behovet av fortbildning varierar mellan lärarna på Guteskolan; en del uppger att de har stort behov, andra inget. Några lärare uppger att de behöver samverka med andra skolor och få andra influenser utifrån för att utveckla bedömningskompetensen. Rektorn säger att hon försöker ge lärarna stöd och höja deras kompetens i bedömningsfrågor genom att "pusha, lyfta och stötta upp!". Lärarna uppger också "att de alltid kan gå till" rektorn och att hon besöker lektioner och sitter med på betygskonferenser. Lärarna upplever att rektorn litar på deras förmåga att bedöma.

Som framgår av 1.2 finns inga rutiner på skolan för samverkan och sambedömning av olika elevprestationer, exempelvis de nationella proven. Lärarna försöker hitta lösningar med hjälp av små informella nätverk såväl på som utanför skolan. Enligt rektorn har skolan försökt få ett samarbete med de kommunala skolorna men inte lyckats. Vidare säger flera lärare att tidsbrist begränsar möjligheterna till sambedömning av nationella proven: "vi har ingen avsatt provrättartid och man hinner inte sitta tillsammans, mycket undervisning och lite planeringstid och enskilda elever tar mycket tid". Rektorn menar att lärarna kan använda tid på arbetslagsträffarna för att diskutera bedömningsfrågor eller för sambedömning.

Skolans gemensamma rutiner och former för dokumentation utgörs av Schoolsoft och de individuella utvecklingsplanerna. Som tidigare nämnts varierar det mellan hur såväl lärarna som eleverna använder sig av dessa verktyg. Vissa lärare ser det som ett viktigt instrument för återkoppling till eleverna, andra gör det inte. Vissa elever följer noga lärarnas kommentarer om deras arbeten och insatser, andra gör det inte. På frågan om Schoolsoft är ett "levande dokument" svarar lärarna "lite både och". "Tanken är nog den men jag måste erkänna att jag inte gör det utan tar det muntligt med varje elev" säger en lärare. Rektor är medveten om skillnaderna, men menar att hon "aldrig

tingat lärare att arbeta i en given form". De individuella utvecklingsplanerna varierar framförallt i den framtidsytande delen, det vill säga planeringen. Ofta skrivs kunskapsmålen som enskilda ämnen, t. ex. "matte" eller "svenska –betygsvarning".

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att rektorn vid Guteskolan behöver kartlägga behovet av kompetensutveckling och se till att lärarna får det stöd de behöver för att bedöma och sätta betyg enligt författningarna. Vidare behöver rektorn skapa förutsättningar för att lärarna ska kunna samverka med andra lärare om bedömning, inte minst kring sambedömning av elevers arbetsprestationer. Skolinspektionen inser Guteskolans svårigheter att som liten fristående skola skapa former för samverkan med andra skolor, men förutsätter att rektorn arbetar vidare med att lösa problemet, och utgår från att Gotlands kommun ser alla elever i kommunen som sina elever. Slutligen behöver rektorn tillsammans med lärarna utveckla rutiner och former - för kommunikation och dokumentation av elevernas kunskapsutveckling - som är effektiva på så sätt att de verkligen används av lärare och elever.

2.2 Hur arbetar skolan i sitt kvalitetsarbete med frågor rörande bedömning och betygssättning?

Här undersöks hur rektor tar ansvar för att skolans resultat följs upp och utvärderas i förhållande till nationella mål och om lärarna systematiskt och kontinuerligt utvärderar i vilken mån de bedömnings- och dokumentationsformer som används är ändamålsenliga.

Enligt skollagen ska kvalitetsarbete på enhetsnivå genomföras under medverkan av lärare, övrig personal och elever. Rektorn ansvarar enligt läroplanen för att skolans resultat följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen och kunskapskraven. Enligt Skolverkets allmänna råd bör rektorn tillsammans med lärarna systematiskt och kontinuerligt följa upp och utvärdera de rutiner och former för dokumentation som används så att de är effektiva och ändamålsenliga för ett systematiskt kvalitetsarbete. Rektorn bör skapa rutiner för hur kvalitetsarbetet ska bedrivas på enheten. Enligt Skolverkets stödmaterial "Kunskapsbedömning i skolan" kan den information som läraren samlar in för att bedöma elevernas kunskaper, i syfte att kunna ge god återkoppling (formativ bedömning), även tjäna till att utveckla undervisningen.

Av skolans kvalitetsredovisning för läsåret 2011-2012 framgår att skillnaderna mellan resultat på nationella prov och slutbetyg mellan år 2008 och 2012 är stora i matematik, svenska och de naturorienterande ämnena. Rektorn skriver att skillnaden i matematik är "iögonfallande". Någon analys av själva bedömningskompetensen eller bedömningspraxisen gjordes emellertid inte: exempelvis diskuterades inte förekomsten av eventuella haloeffekter (se ovan 1.3). Rektorn uppger att analysen av resultatskillnaderna i stället ledde till att skolan gav särskilt stöd till de elever som inte nått E på de nationella proven. Dessutom resonerade rektorn med aktuella lärare om hur undervisningen kunde utvecklas för att förbättra elevernas kunskapsutveckling. Av intervjuerna

framgår att rektorn även tagit upp frågan i lärarkollegiet, men att man inte jämförde eller analyserade skillnaderna utifrån ett bedömningsperspektiv: "fick reda på jätteskillnader mellan nationella proven och betyg i matte och NO,...de satte in extra stöd och mer tid på flexen".

Lärarnas analys av avvikelserna mellan resultaten på nationella proven och slutbetygen är, som framgår av 1.2, att Guteskolans elever presterar sämre vid provtillfällen och särskilt vid skriftliga prov. Som en åtgärd har skolan därför enligt såväl rektorn som lärare infört fler prov i matematik, för att på så sätt avdramatisera de skriftliga proven.

Som framgår av 2.1 ovan används skolans plattform för dokumentation och kommunikation med eleverna, det vill säga Schoolsoft och de individuella utvecklingsplanerna, på olika sätt av såväl lärare som elever. I intervjuerna framkommer att rektorn regelbundet tar del av individuella utvecklingsplaner, i syfte att få information om olika elevers kunskapsutveckling och för att kunna ge rätt stöd. Däremot framgår av granskningen att rektor inte utvärderat formerna och rutinerna kring de individuella utvecklingsplanerna i sig. Att lärare som mentorer har diskuterat med kollegor om skrivningar i exempelvis de skriftliga omdömena förekommer emellertid: "Som mentor kan jag inte alltid tolka vad läraren har skrivit, Ibland förekommer kommentarer som 'fortsätt på den inslagna vägen', då var det svårt". De individuella utvecklingsplanerna är exempel på hur skolan arbetar med formativ bedömning - och speglar på så sätt bedömningskulturen på skolan - och är därför ett instrument för rektor att få inblick i lärarnas bedömningspraxis.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att rektorn behöver utveckla kvalitetsarbetet gällande bedömning och betygssättning på skolan. Exempelvis bör inte avvikelser mellan resultaten på nationella prov och slutbetyg analyseras endast på individnivå för att stödja enskilda elevers kunskapsutveckling, utan också utgöra underlag för en analys av bedömnings- och betygssättningspraxisen på Guteskolan; särskilt mot bakgrund av att skillnaderna har funnits under flera år. Vidare behöver rektor ta ansvar för att lärarna kontinuerligt och systematiskt utvärderar i vilken mån de bedömnings- och dokumentationsformer som Guteskolan använder är ändamålsenliga.

Syfte och frågeställningar

Skollagen anger allmänna bestämmelser om betygssättning. I skolförordningens 6 kapitel och i gymnasieförordningens 8 kapitel finns bestämmelser om betygssättningen i grund- respektive gymnasieskola. Rektor har ansvar för att betygssättning sker enligt skollagen och andra författningar. Skolverket förordar att lärare kontinuerligt analyserar de kunskaper som elever visar utifrån vad som behandlats i undervisningen. Lärarna bör också använda sig av ändamålsenliga bedömningsformer som ger eleverna goda möjligheter att visa sina kunskaper på olika sätt. Skolinspektionen framhåller i en forskningsöversikt den formativa bedömningen samt kollegiala samtal om mål, värderingar och bedömningar av resultat som framgångsfaktorer. Olika gransknings- och

tillsynsrapporter samt utvärderings- och forskningsrapporter visar att det är oklart på vilka grunder bedömningar görs och betyg sätts.

Denna kvalitetsgranskningens syfte är att bedöma likvärdighet och kvalitet i betygssättningen i ett antal grund- och gymnasieskolor. Granskningen fokuserar på betygens avspeglning av elevernas kunskap och hur skolorna använder de nationella proven för att styra sin betygssättning mot ökad likvärdighet inom ämnena engelska, matematik och svenska.

De centrala frågeställningarna är:

- Beslutar lärare om betyg med utgångspunkt i de krav som anges i styrdokumentet?
- Skapar rektor förutsättningar för kunskapsbedömning och betygssättning enligt styrdokumentet?

Metod och material

Projektet har i huvudsak använt dokumentstudier och intervjuer för att få underlag för att besvara projektets frågeställningar. Dokumentstudier har gjorts av offentlig statistik avseende de ingående skolornas resultat i form av betyg och resultat på nationella prov. Även dokument från de representerade skolorna har studerats, bland annat en av rektor upprättad verksamhetsredogörelse. Andra dokument från skolorna som har studerats är exempel på underlag vid olika bedömningstillfällen och dokumentation om elevers kunskapsutveckling.

Vid varje skolbesök har intervjuer genomförts med elever i årskurs 9 alternativt elever i gymnasieskolan (både individuellt och i grupp), lärare (både individuellt och i grupp) samt rektor. Besöken har avslutats med en återkoppling till rektor och lärare kring inspektörernas preliminära bedömningar.

Vid Guteskolan intervjuades, förutom skolans rektor, 11 elever och 7 lärare.

Skolinspektionens omrättning av nationella prov

År 2013 har Skolinspektionen omrättat 31 800 elevlösningar av nationella prov på delprovsnivå från 461 skolor. Ett slumpmässigt urval av elevlösningar gjordes vid omgång 4 bland de obligatoriska proven i grundskolan och gymnasieskolan. Proven omfattar ämnena svenska/svenska som andraspråk för årskurs 6 och ämnena engelska, matematik, svenska/svenska som andraspråk och de naturorienterande ämnena biologi, fysik och kemi i årskurs 9. I gymnasieskolan omfattar urvalet kursproven i engelska 5, matematik 1a, 1b och 1c och svenska 1/svenska som andraspråk 1. Urvalet genomfördes på ett sådant sätt att erhållna resultat skulle vara representativa dels på nationell nivå per ämne och årskurs, dels på skolnivå för de utvalda skolorna ämnena engelska, matematik och svenska/svenska som andraspråk i årskurs 9 i grundskolan och gymnasieskolan.

490 skolor kontaktades och ombads skicka in kopior av rättade elevlösningar till Skolinspektionen. Den ursprungliga rättningen och annan information som kunde leda till identifiering av enskilda elever togs bort. Drygt 140 ämnesutbildade och erfarna lärare kontrakterades för att rätta om proven. Resultat från omrättningen jämfördes med skolans ursprungliga rättning.